
Wstęp

W czasach tak wielu napięć politycznych i kontrowersyjnych wydarzeń na Bliskim Wschodzie – los Autonomii Palestyńskiej, tajemnicza śmierć Jasera Arafata, program nuklearny Iranu oraz walka z terroryzmem islamskim – analiza izraelskiej agencji wywiadowczej jest trudnym wyzwaniem. W szczególności badanie służb wywiadowczych, które z definicji pozostają tajne i działają skrycie, potęguje dodatkowo ogromne trudności przy opisie tychże organizacji.

Niemal za każdym razem, kiedy podejmowany jest temat Mossadu, pojawia się pytanie: „Jak to możliwe, że służba wywiadowcza tak małego i biednego kraju na przestrzeni kilku lat uzyskała status jednej z najlepszych agencji szpiegowskich na świecie i do dziś budzi podziw w społeczności wywiadowczej, a jednocześnie wywołuje gniew i strach wśród wrogów Izraela?”.

Mossad postrzegany jest w świecie jako wszechwiedząca i wszechobecna organizacja, analogiczna do „ośmiornicy z mackami” mogącymi sięgnąć do każdego miejsca i każdego przypadku na świecie. Zwłaszcza w świecie muzułmańskim istnieje tendencja, aby każdy zamach lub tragiczne wydarzenie przypisać Mossadowi. Często też zauważalne jest w przestrzeni medialnej stereotypowe postrzeganie agentów Mossadu jako odważnych bohaterów, podczas gdy tzw. palestyńskich terrorystów przedstawia się jako osoby fanatycznie mściwe i okrutne. Nie do końca prawdziwy jest też pogląd, jakoby Izrael był zawsze ofiarą, nigdy zaś agresorem.

Zapomina się o takich faktach, że Hezbollah powstał jako odpowiedź na izraelską inwazję na Liban w 1982 roku, a Egipt opracował program raketowy tylko dlatego, że Izrael zakończył program budowy głowic jądrowych. Tak zakorzenione w świadomości zbiorowej stereotypy nie pomagają wyjaśnić, co leży u podstaw sporu arabsko-izraelskiego.

Państwo Izrael zostało ukształtowane w walce, podobnie jak jego tajne służby, które wraz z początkiem podmiotowości politycznej dopiero zaczynały stawiać pierwsze kroki na arenie międzynarodowej. Kadra wywiadowcza była zbiorem ludzi o różnych umiejętnościach, zawodach i doświadczeniach. Posiadała również wyjątkowe cechy, jak: pomysłowość, przebiegłość i odwaga, które potem stały się istotnym atutem w pracy wywiadowczej.

W początkowym okresie powstawania i funkcjonowania państwa regulacje określające działania tajnych służb nie istniały. Główną troską władz było osiągnięcie celów misji, czy też wyeliminowanie osób, organizacji bądź zjawisk, które mogłyby zagrozić istnieniu narodu. Drugorzędną zatem sprawą były kwestie regulacji prawnych oraz ich dostosowanie do standardów międzynarodowych, a także ich przestrzeganie. Współcześnie również odnosi się wrażenie, że w działaniach wywiadowczych standardy i regulacje prawne spełniają marginalną rolę w stosunku do zakładanych celów misji.

Dziś Izrael posiada nie tylko jeden z najpotężniejszych arsenałów wojskowych, ale stanowi również główną siłę gospodarczą na Bliskim Wschodzie. Jednak jego obawy dotyczące bezpieczeństwa niewiele różnią się od okresu, w którym państwo to walczyło o przetrwanie. Tym samym przed izraelskim wywiadem stoją ogromne wyzwania wynikające ze zmieniającej się rzeczywistości. Aby odnieść sukcesy wywiadowcze, służby Izraela będą musiały zrewidować swój pogląd dotyczący własnej wyższości nad innymi agencjami wywiadowczymi świata. Być może zagwarantuje to wyeliminowanie arogancji, brawury oraz rutyny w działaniach na rzecz głębszej obserwacji otoczenia.

Jako mocarstwo regionalne Izrael musi przeciwstawiać się rozwojowi programu jądrowemu w regionie m.in. w Iranie. Wciąż też nie widać skutecznego sposobu osiągnięcia ostatecznego porozumienia z władzami Autonomii Palestyńskiej.

Przez większość swojej historii działalność szpiegowska Izraela rozwijała się w powojennym podziale na Wschód-Zachód. W świecie, w którym państwa należące do Bloku Wschodniego nie utrzymywały stosunków dyplomatycznych z Izraelem, Mossad spełniał rolę alternatywnej dyplomacji, która wysyłała setki agentów, których zadaniem było pozyskiwanie i utrzymywanie nieoficjalnych kontaktów.

Tak długo, jak stosunki międzynarodowe determinowane były przez rywalizację radziecko-amerykańską, Mossad sprytnie wykorzystywał m.in. patriotyzm żydowski przenikając za „żelazną kurtynę”. Dzięki temu potrafił pozyskać wiele cennych informacji jak choćby słynne przemówienie Nikity Chruszczowa krytykujące okres rządów Stalina.

Praca wywiadowcza Mossadu podczas Zimnej Wojny, nakierowane były również na ratowanie prześladowanych wspólnot żydowskich oraz na infiltrację hierarchii politycznych w Europie Wschodniej. Współczesne działania wywiadowcze skierowane są na zwalczanie terroryzmu. To, co jednak pozostaje niezmiennie, to podstawowe zadania polegające na zbieraniu informacji w krajach wroga i realizacji działań tam, gdzie są one konieczne.

Podobnie jak to miało miejsce w początkowym okresie powstawania państwa Izrael, Mossad nadal korzysta z usług osób reprezentujących odmienne narodowości, języki, kultury i religie. Tacy ludzie zawsze mogą dyskretnie przemieszczać się po świecie i zagłębić się w lokalne środowiska tak naturalnie, jak robili to ich poprzednicy z lat 40. i 50.

Mossad jest powszechnie uznawany za najsprawniejszą służbę wywiadowczą na świecie. Jest ona także najbardziej enigmatyczną organizacją, skrywającą się za gęstą zasłoną wielu tajemnic. Spora część spektakularnych misji jest jeszcze nieznana, tak samo jak większość ich bohaterów pozostaje bezimienna.

Jednak częstym błędem popełnianym przez kierownictwo Mossadu jest promowanie wykonania zadania ponad jego konsekwencje polityczne. Przed każdym podjęciem decyzji o rozpoczęciu misji wywiadowczej powinno pojawić się pytanie, czy koszty jej przeprowadzenia oraz ewentualne skutki są w dłuższej perspektywie opłacalne dla Izraela? Jak się bowiem często okazuje konsekwencje niektórych operacji wyrządzają ogromne szkody dla stosunków Izraela z jego najbliższymi sojusznikami. Skutki tajnych działań prowokują również do odwetu, tworząc błędne koło represji według zasady „oko za oko”. Zastanawiający jest również paradoks kraju, którego ustawodawstwo nie przewiduje kary śmierci, natomiast on sam prowadzi tajne operacje zakładające likwidację własnych wrogów. W tym momencie należałoby postawić kolejne pytanie, dotyczące gotowości Izraela do wycofania się z tego typu operacji.

Przymierzając się do analizy tematu izraelskich służbach, niezwykle trudno jest pominąć w opisie słynne i dobrze już znane operacje Mossadu. Większość z nich – szczególnie te z przed kilkudziesięciu lat – są powszechnie znane. Sztandarowym przykładem jest choćby porwanie jednego z głównych organizatorów Holokaustu Adolfa Eichmanna w Argentynie, czy też tajne misje agenta Elie’go Cohena. Do najnowszych wydarzeń dodać można takie operacje, jak: zbombardowanie syryjskiego reaktora jądrowego i zabójstwo irańskich naukowców nuklearnych. Wskazać należy również na niepowodzenia Mossadu, takie jak próba wykonania zamachu na liderze Hamasu Khaledzie Meszalu w Ammanie.

Niestety część z przeprowadzanych misji stanowi nadal tajemnicę, a „przecieki informacyjne” na ich temat ciężko czasem oddzielić od fikcji. Bardzo trudno również jest dokonać syntezy naukowej problematyki, która wciąż się rozwija i przynosi nowe fakty.

Można przypuścić, że pomimo ogromnego postępu technologicznego wywiad nie rezygnuje z tradycyjnych sposobów zbierania informacji. Dlatego analiza misji wywiadowczych stanowi podstawę pozwalającą poznać techniki oraz logikę funkcjonowania izraelskiego wywiadu.

Celem pracy jest próba opisu oraz wyjaśnienia zasad funkcjonowania izraelskich służb. Aby jednak sprostać temu zadaniu, poszczególne rozdziały pracy stanowią odpowiedź na kilka nurtujących pytań badawczych, dotyczących m.in. szczególnych warunków politycznych, w których inicjowane są działania wywiadowcze, a także typologii wydarzeń, zjawisk i procesów motywujących organizacje wywiadowcze do działań oraz wpływu wywiadu na podejmowanie decyzji politycznych.

Ważne wydaje się zasygnalizowanie Czytelnikowi, że praca ta nie stawia sobie za cel pełnego opisu funkcjonowania służb izraelskich, gdyż takie zadanie – z uwagi

na ograniczony dostęp do materiałów – jest niemal niemożliwe. Dlatego podjęta analiza sprowadzona jest jedynie do wybranych operacji izraelskich służb.

Następną, ważną kwestią w publikacji jest odwoływanie się do tych samych misji bądź wydarzeń, które ze względu na omawiane zagadnienia analizowane są w różnym kontekście. Operacje wywiadowcze mogą być zatem rozpatrywane zarówno pod kątem niepowodzeń operacyjnych jak i funkcjonowania cenzury wojskowej w Izraelu, która stara się ukryć lub zmanipulować tego typu informacje.

Praca jest także okazją do zabrania głosu w toczącej się dyskusji na temat tajnych operacji – niejednokrotnie wzbudzających wiele emocji i kontrowersji – podejmowanych przez państwo Izrael. Opracowanie skupia się przede wszystkim na analizie wybranych operacji wywiadu izraelskiego, które zostały zinterpretowane w kontekście sukcesów bądź porażek operacyjnych.

Pomimo, że zagadnienia dotyczące izraelskich służb wywiadowczych są intrygującym i popularnym tematem międzynarodowych analiz naukowych oraz refleksji publicystycznych, to jednak zagadnienie to nie doczekało się aż tak wielu publikacji na polskim rynku wydawniczym. Odnotować można tu tłumaczenia opracowań zagranicznych autorów, takie jak: *Mossad. Najważniejsze misje izraelskich tajnych służb* Michaela Bar-Zohara i Nissisma Mishala; *Szpiedzy Mossadu i tajne wojny Izraela* oraz ... *A każdy szpieg to książkę* Dana Raviva i Yossiego Melmana; *Sekretne wojny Mossadu* Yvonnicka Denoela; *Szpiedzy Gideona. Tajna historia Mossadu* Thomasa Gordona; *Aman. Wywiad wojskowy Izraela* Samuela Katza.

Jednym z celów książki jest próba przybliżenia polskiemu czytelnikowi stanu dotychczasowej wiedzy oraz analiz badawczych dokonanych przez zagranicznych ekspertów z dziedziny funkcjonowania izraelskich służb specjalnych. Ogólna charakterystyka funkcjonowania współczesnego wywiadu jest przybliżona w pierwszej części książki i służy jako kontekst dla ukierunkowania refleksji na temat wyzwań stojących przed tajnymi służbami po dziś dzień.

Podjmując się opisu działalności tajnych służb, każdy badacz musi zmierzyć się z problemem wynikającym z ograniczonego zasobu wiedzy. Wywiad w swej naturze działa w ogromnej tajemnicy i większość stosowanych przez niego narzędzi oraz środków pozostaje ukryta przed opinią publiczną. Na ów problem zwracają uwagę polscy badacze m.in. Zbigniew Siemiątkowski w rozprawie *Wywiad a władza. Wywiad cywilny w systemie sprawowania władzy politycznej PRL* oraz Mirosław Minkina *Gry Wywiadów. Sztuka wywiadu w państwie współczesnym*.

Sprawą dyskusyjną może być dokonany wybór kryteriów, które pozwoliłyby ocenić oraz sklasyfikować tajne operacje. Perspektywa badacza pozostaje jednak interpretacją osoby z zewnątrz, której praca uzależniona jest od ograniczonego dostępu do zasobów informacji na temat wywiadu.

Dużą pomoc w eksploracji zagadnienia funkcjonowania wywiadu Izraela stanowią refleksje naukowe poświęcone sukcesom bądź porażkom operacyjnym Mossadu

oraz Szin Betu takich autorów, jak: Uri Bar-Joseph, Shlomo Shpiro, Ephraim Kahana, Yossi Melman. Wyśięk zagranicznych badaczy stanowi w pracy drogowskaz pozwalający na wybór narzędzi badawczych oraz wydarzeń pomocnych w interpretacji funkcjonowania służb izraelskich. Prace powyższych badaczy dostarczają wielu cennych treści dotyczących stosunków pomiędzy poszczególnymi służbami wywiadowczymi takich krajów, jak: Izrael, Stany Zjednoczone i Związek Radziecki (dziś Federacja Rosyjska). Państwa te, jak można przypuszczać, nie zmieniły diametralnie stosowanych metod działania, jak i wzajemnego wobec siebie nastawienia.

Nie jest także możliwe uniknięcie opisu funkcjonowania służb wywiadowczych w perspektywie historycznej, gdyż echa minionych wydarzeń pozostają aktualne do dziś. Praca jest więc próbą podsumowania dotychczasowego stanu wiedzy na temat misji dokonanych przez izraelskie służby oraz okoliczności, które miały ogromny wpływ na funkcjonowanie wywiadu.

Rozprawa stanowi przyczynek do dalszych badań nad funkcjonowaniem Mossadu oraz Szin Betu, szczególnie że wydarzenia ostatnich lat, jak Arabska Wiosna, wojna z terroryzmem oraz działania wywiadowcze na tle rodzących się organizacji islamskich, z pewnością wymagają osobnych rozważań. Jednak aktualne wydarzenia, jak i działania służb, niestety nadal stanowią tajemnicę szczelnie skrywaną przez służby wywiadowcze. Dlatego też praca stanowi syntezę informacji dokonaną na podstawie zagranicznych opracowań, które w zamierzeniu autora pozwolą na analizę zagadnień w kontekście poruszanego tematu.

Analiza izraelskich służb jest ogromnie szeroka pod względem bezpieczeństwa narodowego, stosunków międzynarodowych oraz historii XX wieku, dlatego też praca ogranicza się do wybranych sukcesów bądź niepowodzeń operacyjnych. Zakres tematyczny stanowi jednak integralną część szerszego przedmiotu dotyczącego służb wywiadowczych i ich relacji w kontekście państwowym, jak i międzynarodowym. Jednym z wyzwań postawionych przed książką jest jej walor dydaktyczny. Opracowanie stanowi bowiem również odpowiedź na oczekiwania i potrzeby studentów pobierających wiedzę z dziedziny nauk społecznych.